

Андрій М. Колосок
**ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
 У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

У статті здійснено аналіз стану та динаміки показників соціального захисту населення Волинської області. Розкрито сутність поняття «соціально відповідальна політика», запропоновано заходи з її вдосконалення та наближення до міжнародних стандартів.

Ключові слова: соціально відповідальна політика; соціальний захист; соціальна держава.
 Літ. 11.

Андрей М. Колосок
**ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО ОТВЕТСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ
 В ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ**

В статье осуществлен анализ состояния и динамики показателей социальной защиты населения Волынской области. Раскрыта сущность понятия «социально ответственная политика», предложены меры по ее совершенствованию и приближению к международным стандартам.

Ключевые слова: социально ответственная политика; социальная защита; социальное государство.

Andriy M. Kolosok¹
**FORMATION OF SOCIALLY RESPONSIBLE POLICY
 IN THE VOLYN REGION**

The article carries out the analysis of the condition and dynamics of social security indicators in the Volyn region. The essence of the notion "socially responsible policy" is revealed, actions on its improvement as compared to international standards and best practices are suggested.

Keywords: socially responsible policy; social protection; social state.

Постановка проблеми. Від якості планування та реалізації соціально відповідальної політики залежить рівень життя не тільки соціально вразливих верств населення, але й усього суспільства в цілому. Формуючи соціальну складову бюджету, держава перерозподіляє величезні обсяги коштів, тим самим впливаючи як на добробут окремо громадянина, так і на рівень соціально-економічного розвитку конкретного підприємства чи регіону. Саме на регіональному рівні можливо дослідити ефективність соціальної політики, її вплив на рівень життя населення, оцінити ступінь відповідальності держави за отримані результати.

Аналіз досліджень і публікацій. В.А. Скуратівський та Е.М. Лібанова соціальну політику визначають як «систему цілеспрямованої діяльності суб'єктів соціально-політичного життя, сукупність принципів, норм, правил, рішень, дій, спрямованих на забезпечення ефективного, оптимального функціонування та розвитку процесів соціального буття, насамперед формування та реалізацію соціальних потреб людини та суспільства, забезпечення їх соціальної безпеки» [8].

В.О. Мандибуря під соціальною політикою розуміє «сукупність науково сформульованих ідей, положень та концептуальних підходів (як довготермі-

¹ Eastern European National University of Lesya Ukrainka, Lutsk, Ukraine.

нового стратегічного, так і короткотермінового, тактичного характеру), що поєднується із системою конкретних дій, заходів, стимулів і механізмів, за допомогою яких практично регулюються соціальні процеси» [2].

А. Сіленко вказує, що це «система взаємодії державної влади, що постійно оновлюється, недержавних структур, самої особистості щодо життєзабезпечення та розвитку людини» [7].

На думку С.М. Чистова, соціальна політика – «це складова частина загальної політики, головне завдання якої полягає в розробці та здійсненні необхідних заходів щодо збереження і зміцнення наявного суспільного та державного ладу. Соціальна політика – це система управлінських, організаційних, регулятивних, саморегулятивних заходів, дій, принципів і засад, спрямованих на забезпечення оптимального соціального рівня та якості життя, соціального захисту малозабезпечених верств населення, їх соціальної безпеки в суспільстві» [1].

У.Я. Садова розглядає регіональну соціальну політику, під якою розуміє «специфічну сферу людської діяльності, пов'язану з владою і спрямовану на впорядкування суспільних відносин, розвиток та територіальну організацію відповідних інститутів суспільства на засадах норм конституційного та муніципального права» [6].

Українська версія Вікіпедії соціальну політику визначає як «комплекс заходів державного та недержавного характеру, спрямованих на виявлення, задоволення і узгодження потреб та інтересів громадян, соціальних груп, територіальних громад. Мета соціальної політики – створення умов для розвитку та оптимального функціонування соціальних відносин, всебічного розкриття творчого потенціалу людини, її сутнісних сил, досягнення в суспільстві соціальної злагоди і стабільності» [9].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Однак коло питань, пов'язаних із організацією механізму соціально-відповідальної політики в сучасних умовах, не набули належного висвітлення і потребують детального дослідження. Зокрема, потребує подальшого аналізу зарубіжний досвід соціально відповідальної політики, механізми співпраці її учасників, процедура притягнення до відповідальності в разі невиконання взятих зобов'язань.

Метою дослідження є розвиток теоретичних засад соціально відповідальної політики та формування практичних рекомендацій щодо вдосконалення її нормативного, методичного та документального забезпечення.

Основні результати дослідження. Соціальна сфера стосується кожного, і від того, наскільки ефективно реалізується державна політика в даному напрямі, залежить соціальний мир та добробут суспільства.

У 2013 р. першочерговим пріоритетом органів соціального захисту населення була діяльність, спрямована на реалізацію розвитку соціальних гарантій та їх адресності. Загальний фінансовий ресурс, спрямований волинським родинам на виплату державної соціальної допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам та ін. у 2013 р. склав 1 млрд 406 млн грн, що на 241 млн грн (21%) більше показника 2012 року [3].

Загалом впродовж 2013 р. в області державну підтримку отримали 108,3 тис. родин, в тому числі 9 тис. малозабезпечених. За материнську самовідданість,

народження і зразкове виховання дітей у 2013 р., відповідно до указів Президента України, 949 жінок отримали почесне звання «Мати-героїня» та винагороду на загальну суму 10,9 млн грн.

Другим пріоритетом соціально відповідальної політики є робота з недопущення виникнення додаткової заборгованості із виплати по заробітних платах працівників підприємств, установ та організацій усіх форм власності, дотримання мінімальних гарантій в оплаті праці.

Завдяки системі моніторингу та контролю за виплатами, заборгованість із заробітної плати у 2013 р. скоротилась на 25% (1,3 млн грн) порівняно з 2012 роком. Так, 1 березня 2010 р. загальна сума заборгованості із заробітної плати в області становила 25 млн грн, а кількість підприємств-боржників сягала 113. Станом на 1 січня 2014 р. заборгованість зменшилась на 21 млн (у 6,5 разів) і становить менше 4 млн грн на 8 підприємствах [5].

Третій пріоритет – це захист найуразливіших громадян та забезпечення соціальної справедливості. В першу чергу, це реалізація соціальних ініціатив, спрямованих на захист дітей з особливими потребами, створення належних матеріальних умов проживання та розвитку.

Зокрема, збільшення у 2013 р. розміру надбавки на догляд за дитиною-інвалідом з виключно високою мірою втрати здоров'я дозволила покращити матеріальний стан 993 сімей, які виховують таких дітей. Зростання соціальної допомоги для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які мають інвалідність, дозволило підтримати майже 100 таких дітей в області [3].

Важливим досягненням є запровадження надання соціальних послуг з стаціонарного догляду за дітьми-інвалідами. Так, в липні 2013 р. створено групу денного перебування для дітей з особливими потребами в Центрі соціальної реабілітації дітей-інвалідів м. Ковель та Ковельського району.

Також в липні 2013 р. відкрито Центр медико-соціальної реабілітації дітей-інвалідів з денним перебуванням при дитячому відділенні Територіального медичного об'єднання Любомльського та Шацького районів. Розширено можливості відділення реабілітації при дитячому відділенні Ратнівської районної лікарні та збільшено кількість місць у групі для дітей-інвалідів при дошкільному навчальному закладі в м. Камінь-Каширському. Крім того, для підтримки та розвитку цих центрів з обласного бюджету виділено 515 тис. грн [10].

У 2013 р. мало місце 100% забезпечення дітей з особливими потребами технічними засобами реабілітації. Майже 353 тис. громадян пільгових категорій були забезпечені пільгами на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого палива та скрапленого газу, на оплату послуг зв'язку, інших, передбачених законодавством пільг, та компенсацію за пільгове перевезення. Всього у 2013 р. профінансовано пільг на 166 млн грн.

Протягом 2013 р. забезпечувався соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Так, у даний час в області проживає 146 тис. таких громадян. Забезпечено відшкодування вартості придбаних лікарських засобів за рецептами лікарів на загальну суму 6,1 млн грн, відшкодовано кошти за проведені послуги з зубопротезування на суму 700 тис. гривень. Виділено 8982 путівки на оздоровлення, в тому числі 6690 – для дітей

до 58 оздоровчих закладів України, що становить 48,7% від потреби. Повністю забезпечені путівками з числа постраждалих діти-інваліди, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування.

За кошти державного бюджету придбали 4 квартири в м. Горохів, які розподілені між 3 сім'ями, у складі яких виховуються діти, що стали інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи, та учасником ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС.

Поряд з цим, 4 сім'ям, які відповідно до направлення переселилися з радіоактивно забрудненої території, відшкодовано кошти за самостійно придбане та збудоване житло на загальну суму 721,3 тис. грн [11].

Протягом 2013 р. за рахунок усіх джерел фінансування оздоровлено 719 ветеранів війни та 593 громадянина інших пільгових категорій (інваліди загального захворювання і з дитинства, ветерани ОУН-УПА тощо). На оздоровлення було спрямовано 1,9 млн грн з державного та 248 тис. з обласного бюджетів. За бюджетною програмою «Забезпечення житлом інвалідів війни» придбано 5 квартир у новобудовах Луцька на загальну суму 1,8 млн грн. Видаєно 57 автомобілів для пільгових категорій, з них: 22 – за кошти державного бюджету; 21 – в якості гуманітарної допомоги, 14 – автомобілів, що були у використанні [4].

Окремо необхідно відмітити зміни щодо максимального наближення послуг до людей. Зокрема, у 2013 р. функціонували 16 виїзних мобільних соціальних офісів, їх спеціалістами було надано 5483 консультації, що майже у двічі більше, ніж у 2012 році. У 4110 громадян прийнято пакети документів для призначення соціальних допомог безпосередньо за місцем проживання (це майже в три рази більше, ніж у 2012 році).

Для обслуговування населення безпосередньо за місцем проживання, забезпечення оперативне реагування в селищах міського типу: Торчині Луцького та Цумані Ківерцівського районів організовано роботу філій управлінь соціального захисту населення. Ці міні-управління обслуговують густонаселені території району та міста Луцька, у яких проживає значна кількість багатодітних сімей, пільговиків та інших соціально незахищених верств населення.

Торчинська філія працює з жовтня 2012 р. та обслуговує населення 15 навколишніх сіл. Цуманська філія відкрита у квітні 2013 р., надає послуги жителям 4 селищних та 3 сільських рад, де проживає понад 11 тис. громадян, із яких 5 тис. – це пенсіонери та інваліди. Відкриття філії у віддаленому районі м. Луцька (район ДПЗ) дало можливість оперативно вирішувати проблеми понад 5 тис. лучан, що отримують соціальні послуги.

В області функціонує мережа закладів та установ, що надають соціальні послуги. Зокрема, працюють 20 територіальних центрів обслуговування одиноких та непрацездатних громадян (терцентр), у яких діють 70 відділень, з яких 17 – стаціонарні; 5 інтернатів психоневрологічного напрямку, 1 з них дитячий, 1 геріатричний пансіонат. У 2013 р. ці установи надали різноманітні послуги 52 тис. осіб [3].

Слід зазначити, що соціальні послуги зокрема отримали 12 тис. осіб, яким виповнилося 80 і більше років, і майже 2 тис. осіб з п'ятою групою рухової активності, тобто це ті, які потребують постійної сторонньої допомоги.

Протягом 2013 р. терцентрами здійснено ряд заходів із реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг. Запроваджено надання нових соціальних послуг. В територіальному центрі Локачинського району у вересні відкрито нове відділення соціально-медичних послуг, активно забезпечує гарячим харчуванням громадян терцентр м. Луцька. Особливої уваги заслуговує впровадження інноваційні моделі соціального обслуговування: відкриття «Університетів третього віку» в територіальних центрах Володимир-Волинського, Маневицького і Шацького районів. У 17 територіальних центрах функціонують 93 гуртки за інтересами та художньої самодіяльності, клуби активного дозвілля, в яких займалися 5,5 тис. осіб [11].

У відділеннях соціально-побутової адаптації Володимир-Волинського, районного, Ківерцівського, Луцького районного, Рожищенського і Турійського терцентрів послуги надають 39 соціальних офісів.

В інтернатних закладах на повному державному забезпеченні перебуває 783 підопічних, в Голобському дитячому будинку-інтернаті – 60. Для створення належних умов проживання мешканців будинків-інтернатів з обласного бюджету виділено 3,8 млн. грн., залучено благодійних коштів на суму 553,7 тис. грн.

Важливим моментом забезпечення соціально відповідальної політики є забезпечення належного рівня заробітної плати та експертизи умов праці. Так, у 2013 р. середньомісячна заробітна плата в області становила 2580 грн, що на 10% більше рівня 2012 року. Намітились позитивні зрушення у рівні оплати праці і на міжрегіональному рівні. За рівнем середньомісячної заробітної плати за 2013 р. Волинь була на 21-ому місці з 27 регіонів України. Знизилась кількість підприємств, що не дотримуються мінімальних гарантій в оплаті праці. Так, якщо в січні 2013 р. таких підприємств було 31, то до кінця року їх стало лише 16.

В області функціонує Комунальна установа «Центр по здійсненню соціальних виплат» (надалі – Центр), який щомісяця забезпечує нарахування, формування, підготовку до друку документів для виплати всіх видів соціальної допомоги, субсидій та пільг у готівковій формі на придбання твердого і рідкого пічного палива та скрапленого газу, компенсаційних та соціальних виплат громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, грошової виплати на електропостачання та інших грошових виплат, формування документів на виплату в електронному вигляді та друк всіх паперових відомостей.

Загальний контингент осіб що обслуговуються Центром, складає близько 320 тис. осіб, середній обсяг щомісячної виплати відповідно до оприлюднених відомостей – 120 млн грн. З вересня 2013 р., у роботі Центру виникли проблеми, пов'язані з несвоєчасним фінансуванням та проплатою перфорованого паперу та розхідних матеріалів, необхідних для друку виплатних документів. Це пов'язано з фінансуванням Центру з місцевого обласного бюджету, який через економічну кризу не в змозі забезпечити своєчасне фінансування. Таким чином виникає абсурдна ситуація, коли через нестачу 10 тис. грн, необхідних для купівлі паперу та картриджів, неможливо виплати 120 млн грн.

Висновки. Узагальнюючи категорію «соціальна політика», ми пропонуємо окремо виділяти поняття «соціально відповідальна політика», яку слід розумі-

ти як систему заходів економічного, соціального, екологічного характеру, направлених на покращення рівня життя як окремого індивідуума, так і соціуму в цілому, що передбачає притягнення стейкхолдерів до відповідальності за невиконання ними зобов'язань.

З метою покращення соціального захисту населення в області та наближення його до міжнародних стандартів соціально відповідальної політики необхідно:

- здійснювати постійний моніторинг стану погашення заборгованості із виплати заробітної плати;
- посилити адресність у наданні соціальної допомоги через соціальне замовлення, відкриття відділень терцентрів, міні-управлінь;
- активно інтегрувати літніх людей у всі сфери життя, зокрема розвивати мережу «університетів третього віку»;
- підтримувати розвиток волонтерства та залучення шефської допомоги;
- розвивати центри денного перебування для дітей з інвалідністю;
- запровадити у райміськуправліннях соціального захисту населення роботу за принципом «єдиного вікна»;
- з метою покращення оперативності друку відомостей на виплату усіх видів соціальних допомог передбачити фінансування технічної складової діяльності комунальної установи «Центр по здійсненню соціальних виплат» з державного бюджету, як це реалізовано у Пенсійному фонді України.

1. Державне регулювання економіки / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. – К.: КНЕУ, 2006. – 316 с.

2. *Мандибура В.О.* Соціальна політика держави та її структурні складові // *Аспекти праці.* – 2005. – №7. – С. 13–15.

3. Матеріали підсумкової колегії Департаменту соціального захисту населення Волинської облдержадміністрації. – Луцьк: Волинське обласне управління статистики, 2014. – 37 с.

4. Моніторинг показників соціальної сфери // www.mlsp.gov.ua.

5. Постійна комісія з питань соціального захисту населення, охорони здоров'я, материнства та дитинства // www.volynrada.gov.ua.

6. *Садова У.Я.* Соціальна політика в Україні: регіональні дослідження і перспективи розвитку: Монографія. – Львів: ІРД НАН України, 2009. – 408 с.

7. *Сіленко А.* Соціальна політика та її пріоритети у перехідному суспільстві // *Людина і політика.* – 2008. – №1. – С. 16–18.

8. *Скурятівський В.А., Палій О.М., Лібанова Е.М.* Соціальна політика. – К.: УАДУ, 1997. – 370 с.

9. Соціальна політика // uk.wikipedia.org.

10. Соціальний захист населення // www.voladm.gov.ua.

11. Соціально-економічне становище регіону // www.lutsk.ukrstat.gov.ua.

Стаття надійшла до редакції 7.07.2014.